

Maskuliinisuuden käsite Sukupuolentutkimus- Genusforskning- lehdessä – integroiva kirjallisuuskatsaus

Tuija Koivunen

Tämän integroivan kirjallisuuskatsauksen aineistona ovat *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden (ent. *Naistutkimus-Kvinnoforskning*) miehiä ja maskuliinisuutta käsittelevät vertaisarvioidut artikkelit. Jäljitän ja analysoin kriittisellä otteella, miten maskuliinisuuden käsite on määritelty, miten käsitettä on käytetty ja miten käyttö on muuttunut ajan saatossa lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa. Lisäksi tarkastelen, millaisissa miehiä käsittelevissä artikkeleissa maskuliinisuuden käsitettä ei ole käytetty. Maskuliinisuus on matkustava käsite, joka on kulkenut paitsi ajasta ja paikasta toiseen, myös tieteenalojen välillä. Etenkin Raewyn Connellin työhön perustuva tapa käyttää maskuliinisuuden käsitettä on ensin vakiinnuttanut ja sittemmin säilyttänyt paikkansa miehiä käsittelevissä artikkeleissa *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehdessä.

AVAINSANAT: INTEGROIVA KIRJALLISUUSKATSAUS, MASKULIINISUUS, MATKUSTAVA KÄSITE, SUKUPUOLENTUTKIMUS–GENUSFORSKNING-LEHTI

Sukupuolentutkimus on tieteenalana sukupuolittunut sen alla tehtävän tutkimuksen teoretisointien ja käsitteiden käytön suhteen. Siinä missä miehiä käsittelevä tutkimus nojaa usein maskuliinisuuksien teoretisointiin, muita sukupuolia käsittelevä tutkimus hyödyntää eri käsitteellistyksiä paljon monipuolisemmin ja vaihtelevammin. Havainto on kaikkea muuta kuin uusi. Sen ovat esittäneet muiden muassa Eeva Jokinen ja Raija Julkunen, jotka kirjoittavat *Naistutkimus-Kvinnoforskning*-lehden vuoden 1995 ensimmäisen numeron Avaus-osastossa näin:

Jotain oireellista voi nähdä siinä, että samaan aikaan kun naisteoria ei ole juuri ollut kiinnostunut feminiinisyksistä, on miestutkimus ensi töikseen etsinyt maskuliinisuuksia. Naisille päällimmäinen kysymys on alistava järjestelmä. Voimme nähdä naiset miehiä homogeenisempänä, järjestelmän paikalleen asettamana sukupuoliluokkana. Maskuliinisuuksien kirjo on ilmeisesti ilmeisempi. (Jokinen & Julkunen 1995.)

Myöhemmin kritiikki on kohdistettu suuremmin miestutkimukseen ja todettu, että miestutkimus ottaa tutkimuskohteekseen miehen kategorian problematisoimatta sitä, jolloin miestutkimus osallistuu kategorian tuottamiseen. Näin miestutkimus ottaa osaa kaksinapaisen sukupuolikäsityksen uusintamiseen sekä maskuliinisuuden ja miesten liiton ylläpitämiseen, vaikka sukupuolentutkimuksen sateenvarjokäsitteen alla on kaksinapaiset sukupuolikategoriat saatettu liikkeeseen ja kyseenalaistettu moneen kertaan. (Aalto 2016.) Maskuliinisuuden käsitteen käyttöä on kyseenalaistettu ja kritisoitu (mm. Aalto 2016; Hyvönen 2020; Messerschmidt 2018, 34–40), mutta käsite on siitä huolimatta pysynyt keskeisenä miestutkimukselle.

Maskuliinisuuden käsitettä on miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa käytetty pitkään ja laajasti. Näyttääkin siltä, että maskuliinisuuden käsitteen hyödyntämisellä on hegemoninen asema miehiä käsittelevässä tutkimuksessa, ja sitä vahvistetaan edelleen perustelemalla käsitteen laajaa käyttöä sillä, että käsitettä on käytetty niin pitkään ja laajalti (myös esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 22). Lisäksi maskuliinisuuden käsitteen väijäämätön käyttö miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa toistaa feministisessä tutkimuksessa tehtyä havaintoa, jonka mukaan sukupuoli liitetään naiseen ja naiset ovat sukupuoli, miehet eivät. Samalla tavoin myös tutkimuksessa sukupuolen käsite varataan naisten ja muiden sukupuolien tutkimiseen, maskuliinisuus ja mieheys puolestaan miesten.

Kärjistäen voi sanoa, että suomalaisen miestutkimuksen kentällä on keskitytty useammin sen eri vaiheiden esittelyyn (esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 18–22; Hearn, Lattu & Tallberg 2003; Hänninen 1992; Jokinen 1999; 2010; Jokinen, Ahlbäck & Kinnarinen 2012; Sipilä 1992) kuin tehty uusia, teoreettisia avauksia. Toisaalta myös asiantuntevia mutta samalla kriittisiä puheenvuoroja miestutkimuksessa käytetyistä käsitteistä ja teoretisoineista on esitetty (esim. Aalto 2016; Hyvönen 2020), mutta niistä huolimatta kritiikin vaikutukset tutkimuksen tekemisen tapaan ovat jääneet vähäisiksi.

Ilana Aalto (2016) on aiheellisesti kysynyt, miksei sukupuolen käsite ole keskeinen miestutkimuksen analyysiväline. Tässä artikkelissa jatkan Aallon viitoittamaa tietä – tai sivupolkua – ja perehdyn mas-

kuliinisuuden käsitteen käyttöön sen kysymyksen innoittamana, miksi miehiä on tutkittu ja tutkitaan edelleen eri käsitteellistyksellä kuin muita sukupuoli. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole esittää, että miestutkimuksen käsitteellistysten pitäisi itsestään selvästi muistuttaa muita sukupuolentutkimuksen käsitteellistyskäytöksiä.

Artikkelissa kysyn, miten maskuliinisuuden käsite on määritelty, miten käsitettä on käytetty ja miten käyttö on muuttunut ajan saatossa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa. Lisäksi kysyn, millaisiin keskusteluihin maskuliinisuuden käsitteellä osallistutaan ja millaisiin ei. Toisin sanoen jäljittän maskuliinisuuden käsitteen käyttöä samalla kun ymmärrän sen matkustavaksi käsitteeksi (Bal 2002; Frank 2009). Käsitteiden sisällöt ja käyttö eivät aina pysy paikallaan, vaan ne muuttuvat ajassa ja asiayhteydestä toiseen sekä tieteenalojen välillä. Esittelen nämä teoreettiset taustoitukset seuraavassa luvussa. Sen jälkeen esittelen aineiston muodostamisen ja analysoinnin tavat. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan analyysin tuloksena muodostamiani ryhmittelyjä maskuliinisuuden käsitteen käytössä. Lopuksi kokoan tulokset yhteen.

MASKULIINISUUDEN MATKUSTAVA KÄSITE

Artikkelissa tarkasteltava maskuliinisuuden käsite pohjautuu kansainvälisten tutkijoiden kehitteilyyn. Heistä keskeisin, joskaan ei suinkaan ainoa, on Raewyn Connell (esim. Connell 1995). Hänen teoretisoinnissaan maskuliinisuudella ja myös feminiinisytyydellä tarkoitetaan sukupuoleen liittyvien käytäntöjen muodostamaa kokonaisuutta. Maskuliinisuuteen sisältyvät myös miehiä koskevat normit sekä miehiä velvoittavat ja yhteen sitovat ideologiset prosessit. (Myös esim. Courtenay 2000; Berdahl ym. 2018.) Maskuliinisuuden teoretisoinnin juuret ovat uusmarxilaisessa teoriassa ja patriarkaattiteorioissa, ja se syntyi kritisoimaan miesten sukupuolirooleja hyödyntänyttä teoriaperinnettä sekä tuomaan esiin valtasuhteita (Hearn 2004; Messerschmidt 2018).

Connell (1995, 77) on määritellyt *hegemonisen maskuliinisuuden* sukupuoleen liittyvien käytäntöjen järjestymiseksi tietynlaiseksi kokonaisuudeksi.

Se ilmentää kussakin ajassa hyväksytyä näkemystä, joka oikeuttaa joillekin miesryhmille ylivallan sekä miesten hallitsevan aseman naisiin nähden. Toisin sanoen hegemonisella maskuliinisuudella viitataan kulttuurisesti arvostetuimpaan maskuliinisuuden muotoon tietynä aikana ja tietyssä paikassa. Sitä tavoitellaan ja siitä palkitaan, mutta se myös marginalisoi muut miehenä olemisen tavat ja samalla oikeuttaa patriarkaatin vallitsevana asiantilana (Connell & Messerschmidt 2005; Hearn 2004). Hegemoninen maskuliinisuus liittyy miehiä yhteen samalla kun se erottaa miehiä toisistaan heidän erilaisten valta-asemiensa perusteella (Jokinen 2000, 215). Vaikka hegemonista maskuliinisuutta ei aktiivisesti vastustaisi eikä tavoittelisi, usein miehet osallistuvat sen ylläpitämiseen (Courtenay 2000; Messerschmidt 2018).

Maskuliinisuuden käsitteeseen on ajan saatossa liitetty monenlaisia etuliitteitä aina käyttötarkoituksen mukaan. Käsitteet toki pohjaavat samaan teoreettiseen viitekehykseen eli Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitteistöön, joka tarjoaa tilaa maskuliinisuuksien moninaisuudelle. Käsitteellisesti on eroteltu esimerkiksi *dominantit maskuliinisuudet*, joilla ei viitata sukupuolten väliin hierarkioihin vaan pikemminkin juhliittuihin, yleisiin ja laajalle levinneisiin tämänhetkisiin maskuliinisuuden muotoihin kussakin sosiaalisessa ympäristössä. Connellin tunnistamista ei-hegemonisista maskuliinisuuksista keskeisimpiä ovat *alistettu maskuliinisuus*, joka on konstruoitu hegemonista maskuliinisuutta vähäisemmäksi tai siitä jollakin tavoin poikkeavaksi, kuten epämiehekkäiden tai naismaisina pidettyjen miesten maskuliinisuus. *Marginalisoituja maskuliinisuuksia* puolestaan määrittävät ja syrjitään, kun niihin liittyy sukupuolen lisäksi muita hierarkkisia suhteita, kuten luokkaa, etnisyyttä tai ikä. *Protestimaskuliinisuus* on kompensoivaa hypermaskuliinisuutta, joka on muotoutunut vastareaktioksi sellaiselle sosiaaliselle asemalle, johon ei sisälly taloudellista tai poliittista valtaa. (Messerschmidt 2018, 29.)

Miestutkimuksessa käytettyjä teoretisointeja ja maskuliinisuuden käsitteen käyttöä on myös kritisoitu. Kritiikissä on tuotu esiin, että käsite näyttää viittaavan johonkin miehistä erilliseen asiaan, sitä käytetään miesten kategorisointiin ja tyypologisointiin,

eikä sitä määritellä riittävän tarkasti. (Beasley 2015.) Toisinaan hegemonista maskuliinisuutta on käytetty selittämään väkivaltaa ja rikoksia, jolloin hegemoninen maskuliinisuus yhdistetään yksinomaan kielteisiin pidettyihin piirteisiin (Messerschmidt 2018, 39). On myös todettu, että teoretisoinnin erot feministisen tutkimuksen ja vähintäänkin pro-feministisenä pidetyn miestutkimuksen välillä erottavat näitä kahta tutkimussuuntaa toisistaan (Beasley 2015; Waling 2019). Etenkin suhde poststrukturalistiseen sukupuolen teoretisointiin, jota Judith Butler on vienyt eteenpäin keskeisellä tavalla, on rakentanut eroa feministisen tutkimuksen ja miestutkimuksen välille mutta myös miestutkimuksen sisälle (Beasley 2015; Hyvönen 2020).

Suomessa Arto Jokinen (2000) on erottanut toisistaan yhtäältä *kulttuurisen maskuliinisuuden* eli miehuuden, jonka odotetaan lankeavan miehille luonnostaan, mutta joka miehen on siitä huolimatta ansaittava, sekä toisaalta *yksilön itsensä neuvotteleman ja esittämän maskuliinisuuden* eli mieheyden. Lisäksi Jokinen yhdistää työhönsä Butlerin ajatuksen sukupuolen performatiivisuudesta, kun hän esittää, että hegemoninen maskuliinisuus ei ole yksittäisistä miehistä riippumaton neuvottelutilanteiden, kamppailujen ja alistamisen lopputulos, vaan hegemoninen maskuliinisuus syntyy miehen toiminnan tuloksena hänen toistaessaan miehiä koskevia, olemassa olevia diskursseja. (Hyvönen 2020; Jokinen 2003.) Jokinen on ollut keskeinen vaikuttaja myös monissa maskuliinisuutta käsittelevissä *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa, jotka on sisällytetty tämän artikkelin aineistoon.

Connellin teoretisointiin sisältyvän käsitteen soveltaminen on tässä artikkelissa tarkastelun ja myös kritiikin kohteena. Kuitenkin aineiston analyysi etenee siinä mielessä aineistolähtöisesti, että en lähtökohtaisesti määrittele maskuliinisuuden käsitteen sisältöä tai käyttötapoja aiempien teoretisointien perusteella. Sen sijaan asetan käsitteen kriittisen tarkastelun kohteeksi ja jäljitän, miten se on määritelty ja miten sitä on käytetty *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa.

Käsitteet, kuten maskuliinisuus, eivät ole pysyviä, vaan ne matkustavat tieteenalojen välillä, yksittäiseltä tutkijalta toiselle, ajankohdasta toiseen sekä maantieteellisesti hajallaan olevien akateemisten yhteisö-

jen välillä (Bal 2002). Matkatessaan ne muuttuvat ja muovautuvat moneen kertaan paikallisten olosuhteiden, vastaanoton, siirtymien sekä vastustuksen myötä. Kaikki käsitteet eivät selviä, vaan jotkut hylätään ja unohtetaan matkan varrella. Näin siitä huolimatta, että käsitteet matkustavat kevyemmin kuin kokonaiset teorit, jotka ovat aina myös kontekstisidonnaisia, eikä niitä siksi voi siirtää sellaisina kuin ne ovat olleet jossakin toisaalla. (Bal 2002; Frank 2009.)

Tässä artikkelissa ei ole tarkoitus niinkään jäljittää maskuliinisuuden käsitteen matkaa maailmalla, vaan tarkastella, miten maskuliinisuuden käsite on omaksuttu angloamerikkalaisesta perinteestä Suomeen ja miten sitä on käytetty suomalaisissa tutkimuskeskusteluissa. Samalla tarkoituksena on avata miestutkimuksessa lisää tilaa uudenaikaisille käsitteellistyksille, jotka syventävät ymmärrystä sekä miehistä nimenomaan sukupuolena että kaikkien sukupuolten keskinäisistä suhteista. Tarkastelun tavoitteena on kyseenalaistaa miehiä sukupuolena käsittelevässä tutkimuksessa totuttujen käsitteellistysten, kuten maskuliinisuuden sen eri muodoissaan ja hegemonisen maskuliinisuuden käsite, silloin, kun niiden käyttö näyttää perustuvan lähinnä miestutkimuksen perinteen ylläpitämiseen uudistumisen kustannuksella.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Artikkelin aineistona on käytetty *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehdessä (vuoteen 2013 asti *Nais-tutkimus-Kvinnoforskning*) julkaistuja vertaisarvioituja artikkeleita, jotka käyttävät maskuliinisuuden käsitettä tai tarkastelevat mieheyttä käyttämättä maskuliinisuutta analyttisenä käsitteenä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehti on keskeinen julkaisukanava miehiä, mieheyttä ja maskuliinisuuksia käsittelevälle tutkimukselle Suomessa.

Olen muodostanut tutkimuksen aineiston käymällä läpi kaikki *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden vuosikerrat vuosilta 1988–2021. Olen käynyt käsin läpi kaikki lehden artikkelit, kun olen etsinyt ja sisällyttänyt aineistoon sen kriteerit täyttävät artikkelit niiden otsikon perusteella. Artikke-

lit, joiden otsikon perusteella en ole kyennyt arvioimaan niiden sisältöä, olen tarkastanut lähemmin.

Rajaukseen sopivia artikkeleita löytyi yhteensä 35 kappaletta (ks. liitetaulukko). Ensimmäinen lehti, josta löytyi ehdot täyttävä artikkeli, on vuoden 1992 toinen numero. Vasta 2000-luvulla artikkeleita on alettu julkaista tasaiseen tahtiin. Lehden historiasa miestutkimusta on usein julkaistu teemanumeroissa, joka on voinut keskittyä maskuliinisuuteen (esim. 1/2016) tai olla miestutkimus-teemanumero (esim. 2/2020). Muutos teemanumeron teemassa saattaa kertoa siirtymisestä kauemmas maskuliinisuuden käsitteestä, mutta vahvaa johtopäätöstä tämän havainnon perusteella ei voi tehdä. Käytän joitakin tämän artikkelin aineiston artikkeleja (lähinnä Aalto 2016) myös lähdekirjallisuutena, jolloin nämä artikkelit ovat tekstissä kahtalaisessa roolissa¹.

Integroiva kirjallisuuskatsaus on itsenäinen metodi, jossa ei ole yhtä tiukkoja sääntöjä kuin esimerkiksi meta-analyysissä tai systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa, sillä sen tarkoituksena on kuvata laaja-alaisesti tutkimuksen keskiössä olevaa ilmiötä (Salminen 2011) eli tässä tapauksessa maskuliinisuuden käsitteen käyttöä. Integroivaan kirjallisuuskatsaukseen kuuluu aina kriittisyys (Salminen 2011, 8), ja tätä lähtökohtaa seuraten artikkeli suhtautuu kriittisesti maskuliinisuuden käsitteen käyttöön. Kriittisyys ei kuitenkaan ole artikkelin itsetarkoitus, vaan tarkoitus on tiivistää aiemman tutkimuksen käsitteellistyi-ä kuvailevan synteessin avulla. Näin on mahdollista hahmotella kokonaiskuvaa maskuliinisuuden käsitteen käytöstä. Integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa myös laajojen ja menetelmällisesti monipuolisten aineistojen kokoamisen ja analysoinnin, minkä takia se sopii hyvin tämän artikkelin metodiksi. Integroiva kirjallisuuskatsaus voi myös ehdottaa vaihtoehtoisia käsitteellisiä kehystä (Torraco 2005, 363). Tällaisia vaihtoehtoisia käsitteellisiä kehystyksiä on ehdotettu jo aiemmassa kirjallisuudessa (esim. Aalto 2016), joten tämä artikkeli jatkaa niiden pohtimista ja argumentoimista niiden puolesta.

Aineiston käsittely ja analyysi etenivät niin, että jaoin artikkelit kahteen ryhmään sen perusteella, esiintykö niissä – pois lukien lähdeluettelo – mas-

¹ Yksinomaan aineistona käsiteltyihin artikkeleihin viitataan normaalin viittauskäytännön mukaisesti, mutta ne on jätetty pois kirjallisuusluettelosta ja esitetään vain liitetaulukon aineistolistauksessa.

kuliinisuuden käsite vai ei. Tässä vaiheessa en tehnyt jaottelua sen suhteen, keskustellaanko maskuliinisuuden käsitteen kanssa tai hyödynnetäänkö sitä analyysissä ja tulosten esittelyssä, vaan jako perustui yksinomaan siihen, esiintyykö käsite tekstissä vai ei. Artikkelit, joissa maskuliinisuuden käsite esiintyy, tyypittelin (Eskola & Suoranta 1998, 182–183) niiden ilmestymisajankohdan sekä käsitteen käyttötavan mukaan kolmeen eri ryhmään. Ensimmäiselle ryhmälle tai ajalliselle vaiheelle (1992–2004) olennaista on se, että käsitettä ei määritellä. Toisessa vaiheessa (2005–2014) määritelmät ovat monenlaisia ja jopa kirjavia, kun taas kolmannen vaiheen (2015–2021) artikkeleissa esitetään aiempaa tarkempia määrittelyjä. Tyypittely perustuu maskuliinisuuden käsitteen käyttöön kyseisinä ajanjaksoina ja muutoksiin käsitteen käytössä ajanjaksojen välillä ja on siten yksi aineiston analyysin tulos. Tyypittelyä ohjasi tavoite, jonka mukaan kullakin ryhmällä on sille tyypilliset ominaisuudet, niin että se on mahdollista erottaa toisesta ryhmästä. Vaikka tällaisen aineiston ajalliset rajaukset ovat väistämättä jossain määrin liukuvia, ei ajallista rajausta olisi nähdäkseni voinut tehdä toisella tavalla ilman, että siitä seuraa nykyistä jakoa suurempia aineistotyyppien sisäisiä ristiriitaisuuksia. Artikkelit, joissa maskuliinisuuden käsite ei esiinny lainkaan, muodostavat neljännen ryhmän. Sisällytin kolmeen ajallisesti rajattuun tyyppiin myös ne artikkelit, joissa käsite vilahtaa tekstissä hyvin nopeasti, sillä niiden sisällyttäminen neljänteen ryhmään olisi piilottanut sekä käsitteen varhaisvaiheen hienovaraisuutta että käyttötavan yleistä moninaisuutta. Aineiston kaikki artikkelit ja niiden ryhmittely on esitetty liitetaulukossa.

Tyypiteltyäni artikkelit neljään ryhmään olen jatkanut analyysiä etsimällä niistä kunkin ryhmän sisällä maskuliinisuuden käsitteen matkustavuuden kannalta oleellisia eroja ja samankaltaisuuksia. Lisäksi olen verrannut neljää eri ryhmää toisiinsa ja jäljittänyt myös näiden ryhmien välisiä eroja ja jatkuvuuksia. Esittelen seuraavaksi analyysin tulokset aineistoryhmä kerrallaan.

KÄSITE, JOTA EI MÄÄRITELLÄ 1992–2004

Ensimmäiset maskuliinisuuden käsitettä käyttävät vertaisarvioidut artikkelit löytyvät *Naistutkimus-*

Kvinnoforskning-lehden ”miesnumerosta” vuodelta 1992. Yhteensä tähän ryhmään sijoittamiani artikkeleita on aineistossa 10 kappaletta, ja ne on julkaistu ajanjaksolla 1992–2004. Empiirisiä artikkeleita näistä on seitsemän, ja loput kolme ovat joko teoreettisia tai teoreettista keskustelua ja katsausta miestutkimukseen yhdistäviä. Yhteistä kaikille artikkeleille on, että maskuliinisuuden käsitteen käyttö on niissä nykypäivän lukijan näkökulmasta epämääräistä. Käsitettä ei määritellä tai avata, vaan sitä luonnehditaan vain lyhyesti, esimerkiksi näin:

Uusi miestutkimukseksi itseään nimittävä koulukunta alkoi tutkia maskuliinisuutta Yhdysvalloissa 1970-luvulla. Maskuliinisuus määritettiin sosiaaliseksi, aikaan ja kulttuuriin sidotuksi muuttuvaksi konstruktioksi ja pyrittiin kuvaamaan, millainen tämä moderni länsimainen maskuliinisuus oikeastaan on ja miksi. (Sipilä 1992, 22.)

Useissa artikkeleissa siis kuvataan maskuliinisuutta sosiaalisesti konstruktioksi mutta ei kerrota tarkemmin, mitä maskuliinisuudella konstruoidaan, eikä käsitettä käytetä analyysissä. Artikkelien kokonaisuuden perusteella tulkitsem, että useissa tämän ryhmän artikkeleista maskuliinisuudella tarkoitetaan miehenä olemisen tapaa. Tähän viittaa myös se, että artikkeleissa (Sipilä 1992; Rantanen 1998) hyödynnetään Raewyn Connellin teoretisointeja, vaikka maskuliinisuuden käsitteen connellilaisesta taustasta ei keskustellakaan. Jorma Sipilä (1992, 23) tuo esiin myös maskuliinisuuden käsitteen hajoamisen, minkä seurauksena on alettu puhua monista maskuliinisuuksista. Kun maskuliinisuudella tarkoitetaan miehenä olemisen tapaa, määrittäyty se lähtökohtaisesti miehiseksi eikä naismaskuliinisuus ole mahdollista.

Tulkintani mukaan joissakin artikkeleissa maskuliinisuus viittaa tietynlaisiin kulttuurisiin ja taiteellisiin representaatioihin sekä niiden merkityksiin, kuten Atte Oksasen (2002) artikkelissa:

Maskuliininen uho palaa, ja on taivallettava kivinen tie loppuun asti vailla vaihtoehtoja, kuten Paluu-sarjakuvassa – ja Paluu-maalauksissa, joissa mies hiihtää läpi talvisten huoneiden kohti pohjoista. Ulkona on kesä, mutta maskuliininen hul-

luus jättää miehen sisään jäätymään. (Oksanen 2002, 26.)

Toisin kun edellisissä artikkeleissa, Oksanen (2002) tavassa käyttää maskuliinisuuden käsitettä ei näyttäisi olevan kyse sosiaalisesta konstruktiosta, vaan käsitteen avulla korostetaan miehen olemuksellista laatua. Artikkelissa Oksanen analysoi taiteilija Kalervo Palsan maalauksia, sarjakuvia ja päiväkirjamerkintöjä filosofi Gilles Deleuzen jalanjäljissä ja kenties myös Deleuzen tavoin tarkoituksellisen toisinajattelevasti. Oksanen (2002, 18) toteaa, että kriittisen miestutkimuksen näkökulmasta miestä ja maskuliinisuutta ei oteta annettuna, vaan erilaisia maskuliinisuuksia pyritään paikantamaan ja laittamaan kritiikin kautta liikkeeseen. Oksanen ei argumentoi asiaa juuri enempää, ja näyttääkin siltä, että hän jättää lukijan tehtäväksi tietää, mitä maskuliinisuudella tarkoitetaan ja mitä sillä tehdään. Tämä epämääräisyys yhdistää artikkelin muihin tämän vaiheen artikkeleihin.

Joissakin artikkeleissa (Eräranta 2005; Jungar 2003) maskuliinisuuden käsite vilahtaa vain yhden tai joitakin kertoja, esimerkiksi Judith Butlerin heteroseksuaalisen matriisin esittelyn yhteydessä, eikä käsitteellä varsinaisesti tehdä mitään. Myöhemmin Connellin maskuliinisuuden käsitteen sekä Butlerin poststrukturalistisen teoretisoinnin suhdetta on kuvattu vaikeaksi (Hyvönen 2020); vaikeutta ei voi jäljittää artikkeleista, sillä ne toistavat samaa maskuliinisuuden niukkaa avaamista ja käsitteen käsittelyä kuin muutkin aikakauden artikkelit.

Useissa artikkeleissa viitataan kansainväliseen kirjallisuuteen, josta maskuliinisuuden käsite on matkustanut suomalaisen miehiä koskevaan tutkimukseen. Connellin työhön viitataan myös, kun artikkeleissa keskustellaan hegemonisesta maskuliinisuudesta ja todetaan sen olevan maskuliinisuuden muoto, joka alistaa muut maskuliinisuudet ja feminiinisydet (esim. Lahti 1992; Rantanen 1998; Valenius 2004). Johanna Valenius (2004) esittelee hegemonisen maskuliinisuuden lyhyesti artikkelinsa johdannossa, mutta ei palaa siihen myöhemmin.

Teemu Rantanen (1998) pohtii sekä hegemonisen maskuliinisuuden murtavia maskuliinisuuden muotoja että analyysinsä pohjalta sitä, onko hegemonisia maskuliinisuuksia yksi vai kaksi:

Kysymys siitä, onko hegemonisia maskuliinisuuksia yksi vai useampia, ei saa tässä tutkimuksessa yksiselitteistä ratkaisua. Yhtäältä jos hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvä miehen identiteetti määritellään väljästi pelkän yksinsubjektiivien kautta, hegemonisia maskuliinisuuksia on vain yksi, joka tosin saa hieman erilaisia muotoja erilaisten kehysten kohdalla. Toisaalta analyysin pohjalta voitaisiin erottaa toisistaan kaksi hegemonisessa asemassa olevaa maskuliinisuutta: toiminnallinen ja pohtiva yksinsubjektiivus. (Rantanen 1998, 30.)

Martti Lahti (1992) puolestaan kirjoittaa elokuvien hajoavaa miesruumista käsittelevässä artikkelissaan maskuliinisuuden hegemonisista muodoista määrittelemättä, kuinka monta niitä on, ja rinnastaa ne diskursseihin. Vaikka hän on määritellyt hegemonisen maskuliinisuuden Connellia seuraten, näyttävät hegemoniset maskuliinisuudet saavan toimijan aseman hänen tekstissään:

Maskuliinisuuden hegemoniset muodot tai diskurssit käyttävät tavallaan vammaisten ruumista omien miesten välisiin suhteisiin liittyvien pelkonsa ja ahdistuksen tunteidensa ilmaisemiseen. Tämä ei ole yllättävää, sillä kulttuurisesti hegemonisen maskuliinisuuden perustan luomiseen kuuluu riippuvuuteen ja passiivisuuteen liittyvien tunteiden kieltäminen. (Lahti 1992, 15.)

Siinä missä Connellin näkemyksen mukaan hegemoninen maskuliinisuus syntyy sukupuoleen liittyvien käytäntöjen tekemisen myötä, Lahden tekstissä lähtökohta on päinvastainen, ja käytännöt, kuten diskurssit, ilmaisevat itseään miehen ruumiin kautta. Tällöin miehestä ja hänen ruumiistaan näyttää tulevan passiivinen alusta hegemonisen maskuliinisuuden toimijuudelle, kun hegemoninen maskuliinisuus käyttää ruumista tunteiden ilmaisemiseen.

Kyseiselle maskuliinisuuden käsitteen käytön vaiheelle on leimallista, että maskuliinisuuden tai maskuliinisuuksien käsite sekä etenkin hegemoninen maskuliinisuus otetaan käyttöön ja juurrutetaan kotimaiseen keskusteluun muun maailman mallien mukaan. Käsite on matkustanut suomalai-

seen miehiä käsittelevään tutkimukseen, eri tieteenaloille ja erilaisiin lähestymistapoihin. Suomalaisessa keskustelussa joitakin käsitteen käytön tapoja voi kuvata omaperäisiksikin, vaikka usein käsitettä käytetään vähintäänkin Connellin hengessä tai häntä seuraten.

KÄSITTEEN MONENLAISET MÄÄRITELMÄT 2005–2014

Ajanjaksolla 2005–2014 julkaistuissa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa maskuliinisuuden käsitteen käyttö täsmentyy huomattavasti aiemmasta etenkin käsitteeseen keskittyvien teoreettisten artikkelien myötä, mutta samalla myös monipuolistuu. Ajanjakson aikana aineistoon sopivia artikkeleita on julkaistu yhteensä 12 kappaletta, joista 10 on empiirisiä ja kaksi teoreettisia. Monissa näistä artikkeleista maskuliinisuuden käsitteen käyttö tarkentuu, vaikka joissakin artikkeleissa (esim. Harmainen 2014; Koivunen 2013) maskuliinisuuden käsite vilahtaa vain kerran, eikä sitä varsinaisesti käytetä. Myös hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen määrittely ja käyttö alkavat tarkentua aiemmasta.

Maskuliinisuuden käsitettä hyödynnetään ajanjakson artikkeleissa eri tavoin, mikä on ymmärrettävää artikkeleiden ja aiheiden kirjavuuden valossa. Vaikka monissa artikkeleissa on määritelty maskuliinisuuden käsite ja kerrottu, mitä sillä tarkoitetaan sekä miten sitä käytetään, ei käsitteen käyttötapo lopulta aina täysin vastaa kuvausta. Käsitettä myös käytetään yhdessä ja samassa artikkelissa monissa eri merkityksissä (esim. Arminen 2016).

Ville Erkkilä (2013) jäsentää artikkelissaan 1930-luvun suomalaisen sivistyneistön maskuliinisuutta etenkin Artturi Leinosen historiallisessa romaani-trilogiassa *Hakkapeliitat*. Erkkilä nostaa keskusteluun myös feminiinisuuden käsitteen, kun hän esittää kansainväliseen kirjallisuuteen nojaten, että maskuliinisuus on erontekoa feminiinisestä.

Saksalaiseen fasismiin kuului vahvasti myös feminiinisen ja maskuliinisuuden käsitteiden selkeä erottelu, joka myöhemmin Natsi-Saksassa loi pohjan todellisille rajanvedoille sukupuolten välillä, koskien työnjakoa, hyväksytyä käytöstä ja yhteiskunnallista osallistumista. (Erkkilä 2013, 28.)

Katkelma osoittaa, kuinka Erkkilä erottaa toisistaan ensin maskuliinisuuden ja feminiinisuuden lähinnä identiteettiin ja mieheksi kasvamiseen kytkeytyvinä ideoina, ei suoraan sukupuolisuudesta ruumiista seuraavina ominaisuuksina. Maskuliininen identiteetti, johon sisältyy peitelty hauraus, on jatkuvaa erontekoa feminiiniseen. Näin Erkkilä hyödyntää connellilaisesta poikkeavaa, lähinnä Michael Kimmelin ja Derek Fewsterin töihin perustuvaa käsitteellistystä maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta.

Myös Petteri Eerola (2014, 32) hyödyntää sekä maskuliinisuuden että feminiinisuuden käsitteellistystä, mutta toisella tapaa ja eri teoriaperinteestä käsin kuin Erkkilä. Eerola toteaa, että maskuliinisuus on yleensä nähty vastakohtana feminiinisuudelle ja siksi feminiinisinä pidetyt ominaisuudet, kuten yhteisöllisyys, empaattisuus ja emotionaalisuus, on tulkittu epämaskuliiniseksi. Toisin sanoen miehiä koskevassa tutkimuksessa miesten ominaisuuksia ei nimetä feminiiniseksi vaan maskuliinisuuden negaatioiksi. Näin Eerola kytkeytyy connellilaisen maskuliinisuuden konstruktion perinteeseen, kun hän tarkastelee analyysissään puhetta hoivasta maskuliinisuuden eli miehille asetettujen kulttuuristen odotusten vastapuheena. Ylipäättään Eerolan artikkelissa maskuliinisuus näyttää viittaavan yhtäältä miesten kerrontaan itsestään ja toisaalta kulttuuriseen kertomukseen miehistä, vaikka hän määrittelee sen viittaavan vain jälkimmäiseen. Hän myös kysyy, onko tällainen jako maskuliinisuuteen ja sen vastapuheeseen mielekäs vai voisiko etenkin isien tekemän hoivan sisällyttää maskuliinisuuteen. Tällainen ehdotus vahvistaa näkemystä, jonka mukaan kaikki miesten toiminta on maskuliinista. Samalla vahvistuu näkemys kaksinaapaisesta sukupuolesta.

Samana tyyppinen lähestymistapa on Sirpa Kolla (2012), joka jäljittää maskuliinisia ja feminiinisiä käytäntöjä. Hänen artikkelissaan maskuliiniset käytännöt ovat niitä, joita miehet tekevät yhteisöissään, kun taas feminiiniset käytännöt ovat naisten tekemiä. Kokko kuitenkin lisää, että feminiinisten ja maskuliinisten käytäntöjen yhteisöt eivät ole staatista vaan sekä ajallisesti että paikallisesti muotoutuvia, jolloin:

Samalla kun tytöt ja pojat ovat oppineet käsitöitä, he ovat omaksuneet monia muitakin sellaisia sosiaaliseen käyttäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä tapoja, joita ryhmien jäsenyys edellyttää. Osoittaessaan lisääntyvää ymmärrystä siitä, mitkä ovat ”oikeita” tapoja toimia, he ovat siirtyneet yhä lähemmäs ympäröivän yhteisön maskuliinisuuden ja feminiinisuuden täysivaltaista jäsenyyttä. (Kokko 2012, 25.)

Kokon (2012) artikkeli on siinä mielessä poikkeus verrattuna ajanjakson muihin artikkeleihin, että hän analysoi sekä maskuliinisia että feminiinisiä käytäntöjä. Muissa ajanjakson artikkeleissa maskuliinisuuden rinnalla mainitaan usein feminiinisyys, joka kuitenkin tipahtaa viimeistään analyysissä pois, kun keskitytään maskuliinisuuteen. Näin ollen miesfeminiinisyys eli miesruumiiseen liittyvä feminiinisyys sekä naismaskuliinisuus eli naisruumiiseen liittyvä maskuliinisuus ovat periaatteessa mahdollisia, mutta niitä ei hyödynnetä analyysinä käsitteinä, vaan pikemminkin niiden olemassaolo todetaan.

Ajanjaksolla huomionarvoista on maantieteellisen, ajallisen ja tieteidenvälisen liikkuvuuden lisäksi se, että maskuliinisuuden ja etenkin feminiinisuuden käsitteitä aletaan soveltaa edellistä vaihetta laajemmin ja myös eri teoriaperinteisiin nojaten. Samalla käsitteen käyttö on vähemmän kokeellista kuin ensimmäisen vaiheen joissakin artikkeleissa. Tästä huolimatta mitenkään jäsenytyneeksi tai määritelmällisesti tarkaksi ei käsitteen käyttöä voi vielä tässä vaiheessa kutsua.

KOHTI TARKKAA MÄÄRITTELYÄ 2015–2021

Vuoden 2014 jälkeen *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa on siirrytty maskuliinisuuden käsitteen aiempaa tarkempaan määrittelyyn ja pohdintaan. Yhteensä tämän ajanjakson artikkeleita on aineistossa 11 kappaletta, joista 10 on empiirisiä ja yksi miestutkimuksen historian keskittävä katsausartikkeli.

Useille ajanjakson artikkeleille on leimallista se, että niissä käydään laajasti käsitteellistä keskustelua maskuliinisuuden käsitteellistyksestä ja hyödynnetään sitä empiirisesti. Tähän on osaltaan varmasti

vaikuttanut myös se, että Connell ja muut maskuliinisuuden teoreetikot ovat täsmentäneet ja kehittäneet eteenpäin omia teoretisointejaan, ja ne ovat matkustaneet myös Suomeen. Maskuliinisuuden määritelmät ja käyttötavat toki vaihtelevat artikkelista toiseen, eli yhtenevää käsitteellistä lähestymistapaa artikkeleilla ei ole.

Esimerkiksi Ilkka Pietilä kumppaneineen (2019) kytkee artikkelinsa analyysille keskeisen homosiaalisuuden käsitteen hegemoniseen maskuliinisuuteen ja toteaa, että miesten homosiaalissa yhteisöissä uusinnetaan miesten valta-asemaa yhteiskunnassa ja siksi homosiaalisuus liitetään läheisesti hegemoniseen maskuliinisuuteen. He esittelevät aiempaan tutkimukseen viitaten hegemonisen maskuliinisuuden uusintamiseen pyrkivän vertikaalin homosiaalisuuden sekä horisontaalin homosiaalisuuden, jolle leimallista on miesten keskinäisen kilpailun puuttuminen. Artikkelin laajasta maskuliinisuuksien käsitteellisestä keskustelusta huolimatta analyysissä hyödynnetään lähinnä homosiaalisuuden käsitettä.

Samaan aikaan useissa artikkeleissa käytetään sukupuolen käsitettä joko maskuliinisuuden rinnalla tai niin, että eksplisiittisesti kerrotaan, että artikkelissa analysoidaan miesten sukupuolen rakentumista, kuten seuraavassa:

Tässä tutkimuksessa käytämme miesten sukupuolisuutta tarkastellessamme mieheyden käsitettä, koska se huomioi maskuliinisuuden käsitettä paremmin erilaisia tilannekohtaisia maskuliiniseksi ja feminiiniseksi määrittyviä kulttuurisia merkityksiä. (Laiho & Jauhiainen 2020, 27.)

Vaikka kyseisessä artikkelissa irtisanoudutaan maskuliinisuuden käsitteen käytöstä ja korvataan se mieheydellä analyysissä, artikkeleissa käydään teoreettista keskustelua maskuliinisuudesta. Esimerkkiartikkeli ei ole ainoa, jossa toimitaan näin (myös Koivunen 2018).

Myös Henri Hyvösen (2016; 2017) artikkelit tarjoavat aiempia vaiheita selvästi tarkempaa määrittelyä maskuliinisuuden käsitteelle. Vaikka Hyvösen (2016) keskustelee esimerkiksi Judith Butlerin kanssa, sitoutuu hän melko perinteiseen connellilaiseen näkemykseen, kun hän määrittelee hegemonisen maskuliinisuuden seuraavasti:

Hegemoninen maskuliinisuus viittaa sellaisiin ominaisuuksiin, joita suosituilla ja valtaa muihin käyttävillä miehillä on ja joita vähemmän suosituiksi tai kiusatuiksi nähdyillä miehillä ei ole. (Hyvönen 2016, 25.)

Katkelmassa Hyvönen määrittelee hegemonisen maskuliinisuuden hyvin tarkasti ja tavalla, joka mahdollistaa käsitteen hyödyntämisen myös analyysissä. Näin Hyvönen tekeekin, kun hän tarkastelee syömishäiriöön sairastuneiden miesten omaelämäkerrallista puhetta ja siinä annettuja sukupuoliittuvia merkityksiä. Samalla Hyvönen kiinnittää maskuliinisuuden nimenomaan miesten ominaisuudeksi. Näin hän jatkaa viimeistään Arto Jokisen töissä vakiintunutta konstruktionismin perinnettä, jossa maskuliinisuudet eivät ole sukupuoli-identiteettejä vaan käytäntöjen muodostamia kokonaisuuksia. Tällainen määrittely näyttää sulkevan pois naismaskuliinisuuden lähtökohtaisesti mahdolltomana, mikä paitsi lukitsee maskuliinisuuden mieheyteen myös osaltaan tukee sukupuolen kaksinapaisuutta.

Matleena Frisk (2016) on puolestaan ottanut miesfeminiinisyden ja naismaskuliinisuuden artikkelinsa analyysin lähtökohdiksi. Frisk nojaa Butlerin sukupuolen teoretisointiin, kun hän määrittää sukupuolen rakentuvan kulttuurisesti maskuliinisiksi tai feminiinisiksi ymmärretyissä teoissa, jolloin maskuliinisuus ei automaattisesti yhdisty mieheyteen eikä feminiinisyys naiseuteen. Hän analysoi miesfeminiinisyttä Suomen ensimmäistä meikkaavaa bändiä koskevan nuorisolehtiaineistonsa analyysissä. Hän käyttää rinnakkain sekä epämaskuliinisen että feminiinisen käsitteitä:

Ajanmukaisuus esitetään tärkeänä ja tavoiteltavana, mutta samalla liiallinen huomion kiinnittäminen ulkonäköön saattoi kyseenalaistaa pojan tai nuoren miehen maskuliinisuuden. Miehen tai pojan ei tullut olla liian laittamaton, jottei ollut vanhanaikainen, mutta liian laitettu tai huoliteltu mies oli epämaskuliininen ja feminiininen. (Frisk 2016, 26.)

Myös tällä ajanjaksolla on julkaistu artikkeli, jossa maskuliinisuus vain vilahtaa eikä siihen kiinni-

tetä sen enempää huomiota (Kekkonen 2018). Laajemmin tarkasteltuna ajanjaksolla ilmestyneissä artikkeleissa maskuliinisuuden käsitteestä on käyty monipuolista ja toisinaan laajaakin keskustelua. Maskuliinisuuden käsitettä käytetään edelleen eri tavoin ja hieman eri teoriaperinteisiin nojaten, mutta ajanjaksolla lukijan on aiempaa selvästi helpompi tulkita, mitä maskuliinisuudella tarkoitetaan ja miten käsitettä käytetään.

MUITA KÄSITTEITÄ KÄYTTÄVÄT ARTIKKELIT

Maskuliinisuuden käsitettä käyttävien artikkeleiden lisäksi *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehti on julkaissut vertaisarvioituja artikkeleita miehiä käsittelevistä tutkimuksista, jotka eivät hyödynnä tai edes mainitse maskuliinisuuden käsitettä. Tällaisia artikkeleita on aineistossa vain kaksi kappaletta, ja ne on julkaistu vuosina 2002 ja 2007. Molemmat ovat empiirisiä artikkeleja.

Nämä artikkelit osoittavat, että miehiin keskittyvää tutkimusta voi tehdä ja julkaista myös ilman maskuliinisuuden käsitteen käyttöä tai keskustelua maskuliinisuuden käsitteestä. Artikkeleista ensimmäinen käsittelee isyyttä, kotia ja kotityötä (Aalto 2002). Aineistossa on myös sellaisia artikkeleja, jotka käsittelevät näitä teemoja maskuliinisuuden käsitettä hyödyntäen (esim. Eerola 2014; Rantanen 1998).

Toisen artikkelin (Kivimäki 2007) aihe on sotahistoriallinen, ja se keskittyy suomalaissotilaitten tekemään seksuaaliseen väkivaltaan. Artikkelissa on keskusteltu monien, maskuliinisuuteen keskittyvien tutkimusten kanssa, mutta kirjoittaja ei ole kytkenyt omaa tarkasteluaan maskuliinisuuden käsitteeseen. Sen sijaan artikkelin keskeisiä käsitteitä ovat sukupuoliittunut väkivalta ja mieheys. Ratkaisu on hyvin saman tyyppinen kuin edellä esitetystä Anne Laihon ja Annukka Jauhaisen (2020) artikkelissa, jossa kirjoittajat käyvät teoreettista keskustelua maskuliinisuudesta, mutta korvaavat analyysissä maskuliinisuuden käsitteen mieheydellä. Toisaalta tämän artikkelin kysymyksenasettelun kannalta keskeinen ero artikkelien välillä on se, että Kivimäki ei esitä kritiikkiä maskuliinisuuden käsitettä kohtaan eikä näin ollen myöskään esitä sille kritiikkiin

perustuvaa vaihtoehtoa, kuten Laiho ja Jauhiainen (2020; myös Koivunen 2018) tekevät.

Vaikka kokonaan maskuliinisuuskustelujen ulkopuolelle asettuvia artikkeleita on 30 vuodessa julkaistu vain kaksi, osoittavat ne sen tärkeän seikan, että tämä on ollut mahdollista, joskaan ei mitenkään tavanomaista.

LOPUKSI

Olen tässä artikkelissa tarkastellut maskuliinisuuden käsitteen käyttöä suomalaisessa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdessä. Olen jakanut lehdessä ilmestyneet artikkelit, joissa käsite on esiintynyt, kolmeen ajallisesti toisiaan seuraavaan tyyppiin. Keskeisin ero niiden välillä on käsitteen määrittelyn vähittäinen täsmentyminen ja monipuolistuminen. Kuitenkin aivan ensimmäisistä, 1990-luvun artikkeleista lähtien maskuliinisuuden käsite on esiintynyt joissakin jokaisen ajanjakson artikkeleissa kokonaan määrittelemättä tai vain hyvin kevyesti määriteltynä ja ikään kuin ohimennen. Kolmannen ajanjakson erottaa kahdesta ensimmäisestä ensinnäkin se, että maskuliinisuus saa koko joukon erilaisia määrittäviä etuliitteitä aiemminkin käytetyn hegemonisen maskuliinisuuden lisäksi. Toiseksi, joissakin artikkeleissa sanoudutaan irti maskuliinisuudesta analyttisenä käsitteenä ja otetaan käyttöön jokin muu käsitteellistys. Aineiston analyysin perusteella esitän, että suomalainen miestutkimus nojaa pitkään ja vakiintuneeseen connellilaiseen perinteeseen ymmärtää ja käyttää maskuliinisuuden käsitettä, vaikka Connellin käsitteellistystä on täsmennetty ja täydennetty ajan saatossa. Sen lisäksi käsitettä on hyödynnetty myös muunlaisissa teoreettisissa kehyksissä ja sen avulla on tehty uusia avauksia, jotka eivät välttämättä ole kantaneet yhtä artikkelia pidemmälle.

Maskuliinisuuden käsitteen avulla miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa on päästy kiinni miehille erityiseen tapaan olla ja toimia suhteessa muihin ja on pystytty tuomaan mies sukupuolena tutkimuksen keskiöön. Näyttää kuitenkin siltä, että maskuliinisuuden käsite on rakentanut eroa miesten ja muiden sukupuolien välille, kun muita analysoidaan sukupuolen käsitteellistysten avulla mutta miehiä vain harvoin ja vasta analyysissä esitetyssä

kolmannessa vaiheessa. Tästä eronteosta voi tulla itseään toistava perinne, jos miehiä käsittelevä tutkimus liitetään itsestään selvästi keskusteluihin maskuliinisuuksista, ja niin tehdään, koska niin on tapana tehdä. On myös todettu, että erityisesti hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on Suomessa käytetty monella tavalla, minkä seurauksena sen merkityksestä on tullut samaa (Hyvönen 2020). *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkelien analyysi antaa joitakin viitteitä sameutumisen eri vaiheista, ja analyysin perusteella lopputuloksesta on helppo olla samaa mieltä.

Maskuliinisuuden käsitteeseen ja sen vakiintuneisiin käyttötapoihin sisältyy tutkimusta ohjaavia ennakko-oletuksia, etenkin kun maskuliinisuus samastetaan miehenä olemisen tapoihin tai kytketään automaattisesti miesruumiiseen. Toisinaan näyttää myös siltä, että jotkin tutkimukset ovat kiinnittyneet maskuliinisuuden käsitteen ympärille myös silloin, kun sitä ei oikeastaan edes haluttaisi käyttää. Kuten Ville Kivimäen (2007) artikkeli osoittaa, tämä ei ole välttämätöntä, vaan maskuliinisuuden käsitettä hyödyntävän tutkimuksen kanssa voi keskustella myös niin, ettei käsite matkusta uuteen tutkimukseen. Tosin hedelmällisempää käsitteistön kehittämistä kuin vanhan sivuuttaminen varmasti olisi sen kritisoiminen ja perusteltu korvaaminen jollakin osuvammalla käsitteellisellä lähestymistavalla. Käsitteeni mukaan nimenomaan sukupuolentutkimuksen kentällä on ollut ja toivottavasti on edelleen tilaa uusille avauksille ja vaihtoehtoisille, kriittisillekin lähestymistavoille.

Käsitteellinen keskustelu tai sen käyttö ei tapahdu paikallisesti vaan yhteydessä muuhun maailmaan, sillä käsitteet matkustavat sekä tieteenaloilta toisille että myös kansainvälisistä keskusteluista kansallisiin ja takaisin (Bal 2002; Frank 2009). Maskuliinisuuden käsite on omaksuttu laajasti käyttöön eri tieteenaloilta ponnistavaan, miehiä käsittelevään tutkimukseen, jonka tuloksia on esitelty *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdessä. Voisi siis sanoa, että käsite on matkustanut laajasti ja helposti, ja se on kohdannut vain vähän vastarintaa. Matkustaessaan käsitettä, jolla ei alun perinkään ole ollut täsmällisesti määriteltyä sisältöä, on tulkittu ja sovellettu tutkimukseen monin eri tavoin. Sen sijaan sukupuolentutkimuksen kat-

tokäsitteen alla etenkin cis-naisia käsittelevässä tutkimuksessa ei edelleenkään hyödynnetä feminiinisuuden saati maskuliinisuuden käsitteitä, mikä johdannon alussa lainatut Jokinen ja Julkunen (1995) totesivat jo lähes 30 vuotta sitten.

Edellä esitetyn valossa ei ole hämmästyttävää, että käsitteen käyttö tässä ajassa ja tulevaisuudessa aiheuttaa paljon pohdintaa (esim. Hyvönen 2020). Analyysin avulla on mahdollista nostaa esiin selkeitä, joskin lukumääräisesti harvoja merkkejä siitä, että miehiin kohdistuvaa tutkimusta tehdään myös ilman maskuliinisuuden käsitettä. Tämä on näkyvisä myös viimeaikaisessa miestutkimuksen kirjallisuudessa, jossa maskuliinisuuden käsitteen käyttöä

on sanouduttu selkeästi irti ja analyttisinä käsitteinä käytetään myös miesfeminiinisyttä (esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 11). Maskuliinisuuden käsitteen käytön valossa tämä näyttää uudelta ja lupaavalta ratkaisulta, mutta se ei vielä riitä. Tarvitaan käsitteellistyksiä, joiden taustalla ei ole kaksinapainen jäsenys, sillä kaksinapaisuus palautuu liian helposti vain kahteen sukupuoleen.

YTT, dos. Tuija Koivunen työskentelee yhteiskuntapolitiikan yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheensa keskittyvät enimmäkseen erilaisiin työelämän ilmiöihin.

KIRJALLISUUS

- Aalto, Ilana (2016) Miestutkimus sukupuolentutkimuksen muuttuvalla kentällä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 29:1, 5–17.
- Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin – kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 15:2, 30–42.
- Aho, Timo, Nieminen, Jiri & Salo, Arttu (2021) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Bal, Mieke (2002) *Travelling Concepts in the Humanities: A Rough Guide*. Toronto: University of Toronto Press.
- Beasley, Chris (2015) Caution! Hazards Ahead: Considering the Potential Gap between Feminist Thinking and Men/Masculinities Theory and Practice. *Journal of Sociology* 51:3, 566–581.
- Berdahl, Jennifer L., Cooper, Marianne, Glick, Peter, Livingston, Robert W. & Williams, Joan C. (2018) Work as a Masculinity Contest. *Journal of Social Issues* 74:3, 422–448.
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, James W. (2005) Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* 19:6, 829–859.
- Courtenay, Will H. (2000) Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being: A Theory of Gender and Health. *Social Science & Medicine* 50:10, 1385–1401.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Kaisa Sivenius.
- Frank, Michael C. (2009) Imaginative Geography as a Travelling Concept. Foucault, Said and the Spatial Turn. *European Journal of English Studies* 13:1, 61–77.
- Hearn, Jeff (2004) From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. *Feminist Theory* 5:1, 49–72.
- Hearn, Jeff, Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003) Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 16:1, 18–29.
- Hyvönen, Henri (2020) Poststrukturalismi ja hegemoninen maskuliinisuus – hankala yhtälö kriittisen miestutkimuksen kentällä? *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 33:2, 46–53.
- Hänninen, Jorma (1992) Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 5:2, 26–33.
- Jokinen, Arto (1999) Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 15–51.
- (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- (2003) Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuksien rakentuminen populaarikulttuurissa*. Tampere: Tampere University Press, 7–31.

- (2010) Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- Jokinen, Arto, Ahlbäck, Anders & Kinnarinen, Kirsi (2012) Näkymätön sukupuoli näkyväksi. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 171–185.
- Jokinen, Eeva & Julkunen, Raija (1995) Avas. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 8:1, 1.
- Messerschmidt, James W. (2018) *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan Yliopiston Julkaisuja 51, Opetusjulkaisu 62, Julkisojohtaminen 4. Vaasa: Vaasan Yliopisto. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. 30.12.2019. (haettu 30.6.2022)
- Sipilä, Jorma (1992) Mitä on miestutkimus? *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 5:2, 19–25.
- Torraco, Richard J. (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review* 4:3, 356–367.
- Vuori, Jaana & Ojala, Hanna (2013) Miestutkimus ja sukupuolentutkimuksen murtuvat raja-aidat? *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:3, 2–3.
- Waling, Andrea (2019) Rethinking Masculinity Studies: Feminism, Masculinity, and Poststructural Accounts of Agency and Emotional Reflexivity. *Journal of Men's Studies* 27:1, 89–107.

LIITETAULUKKO

INTEGROIVAN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN AINEISTO ELI ANALYSOIDUT ARTIKKELIT.

MASKULIINISUUDEN ENSIMMÄINEN VAIHE 1992–2004	
Hänninen, Jorma (1992) Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit	5:2, 26–33
Lahti, Martti (1992) Vajaat ja ylettömät – maskuliinisuus ja miehen ruumis	5:2, 6–18
Sipilä, Jorma (1992) Mitä on miestutkimus?	5:2, 19–25
Knuuttila Grønnerød, Jarna (1998) Kyborgi-isä ja Oidipuksen kirous	11:1, 2–16
Rantanen, Teemu (1998) Kotityön maskuliiniset kehukset	11:1, 17–33
Oksanen, Atte (2002) Yksin kaikkia vastaan. Kalervo Palsan maskuliininen hulluus	15:4, 18–29
Hearn, Jeff, Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003) Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa	16:1, 18–29
Jungar, Katarina (2003) Finländskt faderskap för "barnets bästa". Kön, våld och invandrarskap i en vårdnadstvist och in skyddshemsideologi	16:2, 20–32
Valenius, Johanna (2004) Elämää organisoidussa viidakossa. Maskuliinisuus, sotilaallinen kuri ja raiskaus <i>Casualties of Warissa</i>	17:4, 35–45
Eräranta, Kirsi (2005) Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus	18:3, 19–29
MASKULIINISUUDEN TOINEN VAIHE 2005–2014	
Nieminen, Jiri (2006) Maskuliinisuus ja hegemoninen politiikka – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen epistemologiasta	19:1, 17–29
Arminen, Elina (2006) Naarassusi ja muita rajanylittäjiä. Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden epävakaa kategoriat Timo K. Mukan romaanissa <i>Täältä jostakin</i>	19:2, 4–22

Carlson, Mikko (2007) Poikarakkaiden houkutus ja vieras maanosa. Homoseksuaalisuus, poika-prostituutio ja sosiaalinen tila Christer Kihlmanin romaanissa <i>Kaikki minun lapseni</i>	20:2, 16–30
Oksanen, Atte (2007) "Kokeilkaa minua, nymfomaanit!": Performatiivinen maskuliinisuus turkulaisilla miesrunoilijoilla	20:2, 31–42
Katariina Mäkinen (2008) Homon kanssa posliinikaupassa – Hetero- ja homominuuden tuotteistuminen tv-sarjassa <i>Sillä silmällä</i>	21:2, 21–32
Nieminen, Jiri (2010) Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi	23:3, 31–42
Kokko, Sirpa (2012) Käsin tehty sukupuoli. Käsitöiden feminiinisten ja maskuliinisten käytäntöjen oppiminen luokanopettajaksi opiskelevien naisten ja miesten muistoissa	25:1, 21–33
Koivunen, Tuija (2013) Miesjohtajien yhteisyys uuden talouden yrityksissä	26:2, 17–28
Lyytinen, Suvi (2013) Sukupuoli liikkeessä. Miesjärjestöjen tasa-arvopuheissa rakentuvat sukupuolen merkitykset	26:3, 5–17
Erkkilä, Ville (2013) Lyö, hakkaa! – Maskuliinisuus, trauma ja väkivalta 1930-luvun kansallisessa historiakulttuurissa	26:6, 18–30
Harmainen, Antti (2014) Kuinka lemmen tulta hallitaan? J.H. Erkkö, sukupuoli ja uskonto 1800-luvun lopulla	27:1, 20–30
Eerola, Petteri (2014) Maskuliinisuuden myötä- ja vastakerronta haastattelupuheessa	27:2, 31–44
MASKULIINISUUDEN KOLMAS VAIHE 2015–2021	
Aalto, Ilana (2016) Miestutkimus sukupuolentutkimuksen muuttuvalla kentällä	29:1, 5–17
Frisk, Matleena (2016) Meikkaavat pojat ja mieheyden murros. The Mods -yhtyeen julkisuuskuvat nuorten musiikkilehdissä 1965	29:1, 19–33
Ojanen, Karoliina (2016) Vanhojen miesten pieniä kertomuksia seksuaalisuudesta	29:2, 23–37
Hyvönen, Henri (2016) Syömisen ja sukupuolen merkitykset syömishäiriöön sairastuneiden miesten puheessa	29:4, 23–35
Hyvönen, Henri (2017) Itsestä huolehtiminen nuorten miesten työntekoa ja opiskelua käsittelevissä sanomalehtiteksteissä	30:4, 39–53
Koivunen, Tuija (2018) Ei taivu eikä tanssi. Naisliikunnanohjaajien käsityksiä miesten ryhmäliikunnasta	31:4, 5–16
Kekkonen, Joonas (2018) Kunnia, vimma ja keinottomuus. Poikien väkivaltapotentiaalinen tilallinen säätely	31:4, 19–31
Pietilä, Ilkka, Ojala, Hanna, Tiilikainen, Elisa & Seppänen, Marjaana (2019) Horisontaalinen homososaalisuus eläkeläisten miesten yhteisössä	32:1, 21–33
Salo, Arttu (2020) Monitasoinen ja joustava eroisyys, miehisyys ja alkoholi Lauri Ahtisen sarjakuvromaanissa <i>Eropäiväkirja</i>	33:2, 9–24
Kukka, Silja (2020) Kink meme -yhteisöjen raskaaksi tulevat miehet sukupuolia ylittämässä	33:1, 35–48
Laiho, Anne & Jauhainen, Annukka (2020) Miesopettajaopiskelijoiden neuvotteluja opettajuudesta, sukupuolesta ja mieheydestä	33:2, 25–42
ARTIKKELIT, JOISSA EI KÄYTETÄ MASKULIINISUUDEN KÄSITETTÄ	
Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin – kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa	15:2, 30–42
Kivimäki, Ville (2007) Ryvetetty enkeli. Suomalaisottilaisten neuvostoliittolaisiin naisotilaisiin kohdistama seksuaalinen väkivalta ja sodan sukupuolittunut mielenmaisema	20:3, 19–33

THE CONCEPT OF MASCULINITY IN THE SUKUPUOLENTUTKIMUS–GENUSFORSKNING JOURNAL – AN INTEGRATIVE REVIEW

The research material of this integrative review consists of peer-reviewed articles addressing men and masculinity from the journal *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* (formerly *Naistutkimus–Kvinnoforskning*). I systematically trace and critically analyze how the concept of masculinity is defined, employed, and has evolved over time in the articles of the journal. Furthermore, I examine articles discussing men where the concept of masculinity is not utilized. Masculinity is a travelling concept that transcends not only time and place but also spans across disciplines. The application of the concept of masculinity, particularly based on Raewyn Connell's work, has initially established and subsequently maintained its position in articles addressing men within the journal.

KEYWORDS: GENDER STUDIES, INTEGRATIVE REVIEW, MASCULINITY, TRAVELLING CONCEPT